

ESSAY

Wij hebben zij niet nodig

TEKST: MARIËKE ENTER BEELD: JANUS VAN DEN EIJNDEN

Er voltrekt zich een revolutie in het bedrijfsleven, waaraan geen enkele sector zal ontkomen. Dit artikel schetst die revolutie aan de hand van de ontwikkelingen in de energiesector.

‘Sociaal vertrouwen is een asset aan het worden’

De trend is onmiskenbaar: wij gaan steeds meer zelf doen. En dat zal een grote impact hebben op het ‘oude’ bedrijfsleven. Wat betekent het bijvoorbeeld voor IKEA of voor aannemers als we straks onze eigen meubels of zelfs complete huizen kunnen 3D-printen? Wat is de impact op zorginstellingen als we via onze selftrackingde smart watches uitstekend zelf kunnen checken hoe het gesteld is met ons lichaam? Als wij het straks zelf kunnen, zijn zij – de ‘grote jongens’ – niet meer nodig. Vraag maar aan omgevallen giganten als Kodak of Polaroid. Aan Baobab of Oad Reizen. Aan Lonely Planet of Selexyz Boekhandels.

Uitgaan van oude regels

In de energiewereld tekent dat ‘doe-het-zelven’ zich al duidelijk af. En de vraag is of energiebedrijven op deze trend in weten te spelen. Verander-evangelist Daan Roosegaarde verwoordde het zo in een vakblad: ‘Zo’n Eneco gaat er nog steeds van uit dat zij over dertig jaar de controle hebben. En dat zeggen ze ook: mensen gaan hun eigen stroom opwekken, bijvoorbeeld via een zonnepaneel, en dan stoppen ze dat in het stopcontact en krijgen ze korting op hun maandelijks rekening. Ik zei tegen Eneco: “Maar als mensen hun eigen energie kunnen opwekken, waar hebben ze jullie dan nog voor nodig?” Dat is het juiste idee op de verkeerde manier uitgevoerd en er nog steeds van uitgaan dat de oude regels nog gelden.”

‘Zelf doen’ vaak is vaak ook ‘samen doen’. Gedreven door een sterk moreel besef en geholpen door technologische ontwikkelingen. Het aantal consumenten en ondernemers dat als collectief zelf aan de slag gaat met duurzame energie, is de afgelopen jaren enorm gegroeid. In nog geen vijf jaar zijn er meer dan vierhonderd serieuze, formele initiatieven ontstaan, die soms duizenden leden hebben. Het aantal informele initiatieven – inkoopcollectieven van buurtbewoners of vve’s die bijvoorbeeld samen zonnepanelen inkopen – is al bijna niet meer te tellen.

Enorme groeikansen
Zet dat de energiewereld op z’n kop? Nog niet. Op dit moment vormt decentrale energieproductie slechts een druppel op de gloeiende plaat van het landelijke energieverbruik. En voorlopig groeit de vraag naar energie harder dan het decentrale aanbod. Maar de groeikansen zijn enorm. Eneco becijferde begin vorig jaar dat op termijn 9% van alle elektriciteit uit duurzame lokale bronnen opgewekt kan worden als Nederland doorgaat in het huidige tempo. Bij betere benutting van de mogelijkheden zou dit zelfs 19% kunnen zijn.

Er zijn tekenen dat deze cijfers aan de zuimige kant zijn. De opwekking van zonne-energie is in 2012 bijvoorbeeld verdubbeld ten opzichte van het jaar ervoor. En die groei komt grotendeels op het conto van particulieren die zonnepanelen op hun eigen huizen plaatsen. Daarvoor investeerden ze in 2012 voor bijna € 300 miljoen. Power to the people!

Sociaal vertrouwen

Researcher Anne Mariëke Schwencke deed onderzoek naar de opkomst van de ‘energie-doe-het-zelvers’. Hier belang van deze ontwikkeling zit vooral in het feit dat de tot voor kort passieve categorie eindgebruikers zich nu als collectief begint te organiseren. Minstens zo relevant is dat ze zich doelbewust inzetten voor een hoger doel: een lokale, duurzame, decentrale energievoorziening. Groepen burgers

stappen in het vacuüm dat de grote, traditionele spelers laten liggen. Ze vormen zelf nieuwe decentrale markten, met nieuwe decentrale marktspelers.

De nieuwe energiecollectieven zijn typische sociale enterprises, waar het maatschappelijke en sociale belang centraal staan. Vaak genoemde drijfveren zijn de wens om de energietransitie te versnellen en om bij te dragen aan klimaat- en milieudoelstellingen. Schwencke: ‘Men vindt dat de markt en overheid kansen laten liggen of het laten afweten en neemt zelf het heft in handen. Daarnaast gaat het ook om lokale werkgelegenheid en sociale cohesie. Er zit een sterke behoefte achter aan meer zeggenschap over de eigen leefomgeving. Mensen streven naar meer autonomie en zelfvoorziening. Ik denk dat de schaalvergroting van de energiebedrijven dat gevoel ook getriggerd heeft. Mensen willen niet meer afhankelijk zijn van grote, overheersbare partijen en gaan op zoek naar kleinschalige alternatieven. Sociaal vertrouwen is een asset aan het worden.’

Dansen en gekleurd servies

Mensen ontwikkelen zich van consumer tot prosumer omdat ze het willen én omdat ze het kunnen. Technologie speelt een belangrijke rol. Wie tien jaar geleden z’n eigen energie wilde opwekken, moest er veel voor overhebben. Tegenwoordig is het doodeenvoudig om zonnepanelen te installeren, die bovendien beter en betaalbaarder zijn dan ooit. De energie-prosumer krijgt steeds meer instrumenten ter beschikking. In Hamburg voorziet een kantoorpand volledig in z’n eigen energie via microalgen die op de gevel zijn aangebracht. De Sustainable Dance Floor en de Smart Highway van Studio Roosegaarde, waarbij de bewegingen van dansers respectievelijk het verkeer energie opleveren, zijn bekende Nederlandse voorbeelden. Of neem The Energy Collection van ontwerper Marian van Aubel: een glasservies met gekleurde zonnecellen die via het principe van fotosynthese energie produceren.

‘Groepen burgers stappen in het vacuüm dat de grote spelers laten liggen’

Wie groots durft te denken, snapt dat deze innovaties onze wereld in korte tijd ingrijpend kunnen veranderen. Straks is het kinderspel voor (collectieven van) individuen om zelf hun duurzame energie op te wekken en op te slaan. De grote spelers in de energiewereld en de overheid bereiden zich al voor op deze veranderingen. In het Energieakkoord hebben zij zich geëncijferd aan de afspraak dat in 2020 minimaal een miljoen Nederlandse huishoudens aan hun eigen elektriciteitsvraag voldoen door zelf energie op te wekken. Ter indicatie: dat zijn ongeveer alle huishoudens in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

Sociaal kapitaal

Vat voor de energiesector geldt, kan voor veel andere ‘gevestigde’ sectoren opgaan. Broodfondsen voor zzp’ers en andere initiatieven laten zien hoe groepen mensen zich verenigen, deels voor eigen ‘gewin’, maar ook hier vanuit een morele drijfveer, dat ‘hogere doel’, namelijk om onderling verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen. Zo kunnen studenten gezamenlijk hun studieschuld financieren en kunnen ondernemers op een bedrijvenpark gezamenlijk de verantwoordelijkheid nemen voor het terugdringen van de CO₂-uitstoot in ruil voor lagere vestigingslasten. Zoals ex-journalist en nu Amsterdamse wethouder Pieter Hilhorst ooit in de Volkskrant schreef: ‘De crux van samenredzaamheid is dat op kleine schaal collectieve waarden vorm krijgen en mensen de kans krijgen hun sociaal kapitaal te mobiliseren.’